

Privacy en het openbaar debat na de Oudkerk-Van Royen affaire.

Tien vragen en antwoorden (voor een scheurkalender in 2005)

verschenen in: *Netkwesties*, editie 80, 29 januari 2004.

E.J. Dommering

Vraag 1: Mag een journalist altijd over het privé-leven van een politicus publiceren als hij daarvoor toestemming heeft?

Antwoord: In beginsel heeft de geïnterviewde het in de hand om zelf te bepalen wat er van hetgeen hij/zij (hierna: hij) aan een journalist(e) (hierna: journalist) zegt, wordt gepubliceerd. Dat is een kwestie van afspraak tussen de interviewer en de geïnterviewde. De regel dat een afspraak bindt is ook van toepassing op de pers. Soms gelden er ongeschreven codes. Zo geldt in het café Nieuwspoort naast het Parlement, waar de parlementaire pers en parlementariërs elkaar dagelijks ontmoeten, de regel dat hetgeen daar wordt gezegd niet wordt gepubliceerd. Als het gesprek tussen Oudkerk en Van Royen daar zou hebben plaatsgevonden zou die code zijn geschonden. Het vond echter plaats in een openbaar café.

Vraag 2: Welke eisen moeten er worden gesteld aan de toestemming om te publiceren?

Antwoord: Een gegeven toestemming dient ondubbelzinnig te zijn. Er zijn allerlei precedentes bekend uit de rechtspraak dat de toestemming waar de media zich op beriepen er niet was. Zo is er het geval van de op de televisie vertoonde stripteasewedstrijd in een nachtclub, waar het af en toe in de club omroepen dat er tijdens de wedstrijd werd gefilmd, niet werd opgevat als een ondubbelzinnige toestemming voor uitzending van de zich ontkledende slachtoffers. Wanneer Oudkerk in een café waar de muziek steeds luider staat mededelingen doet over zijn privé-leven, en de journalist begint daarbij de bewegingen te maken van over het toetsenbord glijdende vingers, is dat geen ondubbelzinnige toestemming omdat de misverstanden door geluidsoverlast waarin nuances van mededelingen verloren gaan en de mogelijk ironisch bedoelde typebeweging voor het oprapen liggen. Zorgvuldig journalistiek gebruik vergt in een dergelijk geval verificatie achteraf bij de geïnterviewde. Zorgvuldig politiek gedrag vergt voorzichtigheid vooraf bij het gesprek.

Vraag 3: Mag een krant over privé-zaken publiceren, ook als hij daarvoor geen toestemming heeft?

Antwoord: Over privé-zaken mag alleen worden gepubliceerd als het om *gedragingen* in de privé-sfeer gaat die hun weerslag kunnen hebben op het ongestoord publiek functioneren. De privé-sfeer zelf is een duidelijke grens. De pers heeft in de badkamer van het prinselijk paar niets te zoeken. Naar mate personen in hun publieke functie meer de aandacht trekken neemt de aandacht van de roddelpers voor *elke feit* in de privé-sfeer toe. Dit leidt tot stelselmatige privacyschendingen waarvoor in Nederland door rechters in het algemeen te weinig

schadevergoeding wordt toegekend. In het geval van Oudkerk ging het om *gedragingen* in de privé-sfeer die hun weerslag op zijn politiek functioneren hadden. Dat seksuele schandalen en politieke schandalen hand in hand gaan is zo oud als Rome (lezing van de Annalen van Tacitus is in deze barre tijden aan te bevelen). Echter: de krant die weet dat een afspraak over vertrouwelijkheid met de journalist van de krant kan zijn geschonden, heeft natuurlijk ook met die afspraak te maken. Zie verder onder 2.

Vraag 4: Is een columnist een journalist?

Antwoord: Een columnist is een 'hofnar' die satirisch commentaar geeft op de werkelijkheid. De werkelijkheid is het gegeven dat (veronderstellenderwijs) als uitgangspunt wordt genomen, waarop de columnist voortborduurde met een eigen mening en met gebruikmaking van satirische stijlmiddelen (omkering, overdrijving, contrast, enz.). De hofnar *bericht* niet over de werkelijkheid, maar *reageert* op de werkelijkheid. Hij is dus geen journalist. Juridisch worden columns daarom beoordeeld als waarde-oordelen waarbij grote stijlvrijheden passen. Dit wordt ook wel de *columnistenvrijheid* genoemd. Veel van wat zich thans in de Nederlandse pers *naar de typografische vorm* (kader, cursief) als column aandient, is dat niet. Dikwijls bevatten zij beweringen over feiten die uit eigen nieuwsgaring zijn verkregen. Veel van deze zogenaamde columns vormen daarom een combinatie van twee kwaden: slechte journalistiek (beschuldigingen op basis van niet geverifieerde feiten) en slechte satire (er valt niet om te lachen). Het is niet toevallig dat de Nederlandse rechter recentelijk het beroep van columnisten op de columnistenvrijheid van de tafel veegde, omdat het geen columns waren maar ongegronde zware beschuldigingen. De column van Van Royen over Oudkerk voldeed niet aan de definitie van een column. De verwarring ten top over wat een column is, demonstreerde de redactie van Het Parool door zich bij publicatie *achter de feiten* die in de zogenaamde column werden gepresenteerd, te scharen.

Vraag 5: Mag een werkgever voor het gebruik van een door hem aan de werknemer ter beschikking gestelde PC regels stellen?

Antwoord: De werkgever mag inderdaad regels stellen aan het gebruik op de werkplek van door hem ter beschikking gestelde individuele computers (PC's) en collectieve computerruimte (netwerk, web, e-mail). Als de werkgever een PC voor werken thuis ter beschikking stelt wordt het moeilijker om de grens te bepalen. Bovendien levert controle (bijvoorbeeld door het monitoren van surfgedrag vanuit de werkplek thuis) een zwaardere privacy inbreuk op dan op de werkplek, omdat de werknemer thuis de grens tussen privé en werk niet strak trekt. Tegenwoordig doen werkgevers er dan ook alles aan om de ter beschikking gestelde PC thuis softwarematig zo in te richten dat privé gebruik praktisch onmogelijk is. Dat is een vorm van technische beveiliging die thans vooral in het auteursrecht de aandacht trekt.

Vraag 6: Wat zijn de regels voor de controle op de naleving van die gebruiksregels?

Antwoord: De werkgever die controleregels opstelt moet deze van te voren duidelijk kenbaar maken en nauwkeurig schriftelijk vastleggen, zo heeft het College Bescherming Persoonsgegevens al in het verleden duidelijk geadviseerd. Deze regels moeten er dus ook zijn voor reparatie en controle van PC's die thuis worden gebruikt. Wanneer tijdens een reparatie van een onklare 'thuis PC' stiekem wordt gecontroleerd op surfgedrag (zoals kennelijk in het geval Oudkerk) is dat dus een inbreuk op de privacy. Overigens wordt het risico dat een PC besmet wordt met een gevaarlijk virus vergroot door het surfen op sex sites.

Vraag 7: Heeft Oudkerk, behalve zijn eigen privé-leven, ook andere privacyrechten geschonden?

Antwoord: Oudkerk heeft zijn eigen privé-leven onvoldoende beveiligd door daarover in een openbaar café mededelingen te doen tegenover iemand die naarstig op zoek is naar materiaal voor leuke stukjes. Daarna heeft hij de openbaarheid gezocht waarin hij steeds meer details over zijn privé-leven heeft moeten prijsgeven. Door zijn gedrag heeft hij het risico dat het privé-leven van anderen (leden van zijn gezin) erbij werd betrokken vergroot, al heeft hij geprobeerd het privé-leven van zijn naasten er buiten te houden. Dat neemt niet weg dat de publicatie van de foto van zijn vrouw door De Telegraaf schending van de onder vraag 3 geformuleerde regel was.

Vraag 9: Is het privé-leven en het openbare leven door Internet en andere elektronische media veranderd?

Antwoord: U stelt een goede vraag en het antwoord op de vraag luidt bevestigend. In mediaprogramma's (*Big Brother*) geven personen steeds meer prijs van hun privacy, op websites wordt letterlijk een blik in de slaapkamer gegund. Het privé-leven is steeds meer een openbaar spektakel dat de actoren de illusie geeft van beroemdheid. Publieke macht in handen van degenen die er niet voor zijn opgeleid leidt dikwijls tot verandering van privé-gedrag ('Weet je wel wie ik ben'). Oudkerk verklaarde op een van de vele persconferenties die hij had georganiseerd dat hij er nog eens goed over moest nadenken welke krachten de macht in hem had wakker geroepen ("Wethouder Tarzan begon enige tijd na zijn ambtsaanvaarding vreemd gedrag te vertonen. Sommigen hadden hem al aan de gordijnen door de slaapkamer zien slingeren"). Ook de kwaliteit van de publieke discussie en de spelregels die daarvoor in een *rationele discussie* gelden, raakt in de verloedering. De media verlenen steeds meer ongefilterde toegang aan iedere verbale uiting. SMS-berichten kennen geen blad voor de mond. De toegang tot het web via e-mail en discussieplaatsen, levert ongeremde uitingen op. De veel geciteerde webpagina hooker.nl is een mengsel van consumenteninformatie en verbale seks. De hoofdrolspelers in 'de affaire' geven het voorbeeld. Van Royen maakt van Oudkerk's bekentenis in twee columns een smeug verhaal over vrije seks, Oudkerk publiceert in zijn column in Spits ongefilterd alle SMS en e-mail die hij heeft ontvangen *als bewijs voor zijn gelijk*. We dachten vroeger dat de omroep ons zou opvoeden tot vrome staatsburgers en het Internet ons de definitieve individuele autonomie zou schenken, maar wat we er nu van zien is een ongeregelde straatdemocratie waarin geen van die hiervoor geformuleerde regels nog worden nageleefd.

Vraag 10: Waarom krijgen de media altijd de schuld?

Antwoord: Ook dit is zo oud als Rome. De boodschapper van het kwaad heeft het altijd gedaan. Een deel van de commentaren op de affaire geven dan ook (voorspelbaar) de media de schuld. Media doen niets anders dan het morele gehalte van de samenleving reflecteren en in een democratie is dat zelfs hun taak. Toch nemen zij steeds minder de hiervoor geformuleerde regels in acht. In die zin zijn zij de weg kwijt. Daarnaast is er een ander, merkwaardig verschijnsel. Nadat zij hun taak hebben verricht en de valse standbeelden door hun toedoen zijn omgehaald, krijgen zij last van wroeging. Dan beginnen zij programma's met filosofische prietpraat over zich zelf en anderen te organiseren. Dit is even zorgelijk als de opkomst van de straatdemocratie gesignaleerd onder 9.